

Н. НУРМАТОВ, Н. НОРХУЖАЕВ, Ш. ЖАНАЙДАРОВ

МУЗЫКА

3-сыныпқа арналған оқулық

Қайта өңделген 6-басылымы

*Өзбекстан Республикасы
Халыққа білім беру министрлігі баспаға ұсынған*

Фафур Фұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі
Ташкент – 2019

УҮК 372.878(075)

КБК 85.31

Ж 26

П і к ір жа зға н д а р :

Р. Абдуллаев — Өзбекстан Сазгерлер одағының төрағасы, Өзбекстанға еңбегі сіңген өнер қайраткері, сазгер;

Б.Максумова — Ташкент қаласы Юнусабад ауданындағы 17-жалпы білім беретін мектептің музыка мәдениеті пәні оқытушысы;

Ш.Хакимова – Ташкент қаласы Шыланзар ауданындағы 281-жалпы білім беретін мектептің музыка мәдениеті пәні оқытушысы.

– Ұстазыңың орындауында тыңда!

– Ұстазыңың көмегімен орында!

– Сабак аяқталды.

**Республикалық мақсатты кітап
қорының қаржылары есебінен басылды.**

Х.Нурматов, Н.Норхужаев, Ш.Жанайдаров.

Музыка: 3-сыныпқа арналған оқулық. Қайта өндөлген 6-басылымы. – Т.: Фафур Ғұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі. 2019 – 108 б.

УҮК 372.878(075)
КБК 85.31

© **Х. Нурматов, Н. Норхужаев,
Ш. Жанайдаров.**

© **Фафур Ғұлам атындағы баспа-
полиграфия шығармашылық
үйі, 2019**

ISBN 978-9943-5550-5-1

Алғы сөз

Қымбатты оқушы! Қолыңдағы «Музыка» кітабы көптеген басқа оқулықтар сияқты егемендігіміздің арқасында баспа бетінде жарық көріп, Тәуелсіздік ігілігіне айналды.

Сенің өмірінде әрбір оқулық пен оқу әдебиеттері маңызды орын алатыны белгілі, өйткені олар білімің мен түсінігіңді дамытады, болашаққа қарай талпындырады.

Музыка адамды ғажайып ән мен күй дүниесіне жетелейді, сана-сезімінің нәзіктігін, талғамын ұштайды, сұлулық пен өсемдікті сүйе білуге баулиды.

Сен З-сыныпта музыкалық әуендерді зейін сала тыңдауды және әндерді мәнерлеп айту дағдарларын меңгересің, жаңа сазгерлердің шығармашылығымен танысасың, ән-күй туралы ұғымыңды байытасың.

Жыл бойында айтылатын әндер сені сүйікті Отан-анаға шын берілгендей рухында тәрбиелейді. Бақытты балалық шақ туралы тақырыптарды жырлайды. Сондықтан да әндер мен күйлердің мазмұнын тереңірек түсініп, өлеңнің сөзі мен өуен бірлігін жете ұғына біл, әсерлі де келістіре ән салу дағдысын мүқият менгеріп алуға әрекет жаса.

Ән мен күй көңілінді көтеріп, жас жаныңа сүйіспеншілік пен шаттық сыйласын және оқу мен еңбекте әрқашан қасыңнан табылатын жан серігің болсын.

Авторлар

БІРІНШІ ТОҚСАН

ӘН АЙТУ ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Ән айтқанда қолыңды төмөн жіберіп, денені тік, түзу ұстай біл.
2. Ән салғанда бір қалыпты тыныс ал, иығыңды көтерме. Тынысыңды тежеп, өлең сөзінің соңына дейін жеткіз.
3. Ән сөзінде кездесетін дауысты дыбыстарды созып, ал дауыссыз дыбыстарды қысқа және анық айт.
4. Дауысыңды жеңіл және ұнамды шығаруға, ал әндерді мәнерлеп айтуға дағдылан.
5. Әрбір әнді терең ұғынып, айтуға үйрен.
6. Хорда ән орындағанда қасыңдағылардың дауыстарына құлақ түр, өз даусыңың ерекше бөлініп қалмауына назар аудар.
7. Әнді орындау кезінде мұғалімнің қол қимылыша қарап, барлық ескертпелерін мұқият орында.
8. Даусың – сенің бақытың әрі байлығың екендігі есінде болсын. Оны әрқашан ықтияттап, сақтай біл. Таза және қоңыраудай сыңғыrlаған дауыспен айтылған жақсы ән де, әннің сөзі де адамға рақат сыйлайтынын ұмытпа.

ӨЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ӘНҰРАНЫ

Сөзін жазған: *Абдулла Орипов*

Әнін жазған: *Мутал (Мутаваккил) Бурханов*

Салтанатты

1. Ser- qu- yosh hur

o'l - kam, el- ga baxt, na-

jot, Sen o' - zing do'st - lar - ga

yo'l - dosh, meh- ri bon! Meh- ri

bon! Yash- na gay to a - bad il-

mu fan, i - iod, Shuh -ra- ting por - la-

sin to- ki bor ja- hon!

OI- tin bu vo- diy- lar

jon O'z- be- kis- ton, Aj- dod-

lar mar-do- na ru- hi sen- ga yor! U- lug'

xalq qud- ra- ti jo'sh ur- gan za- mon, O- lam-

ni mah- li-yo ay- la- gan di- yor!

gan di- yor!

1. Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Naqarot:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

2. Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Naqarot:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

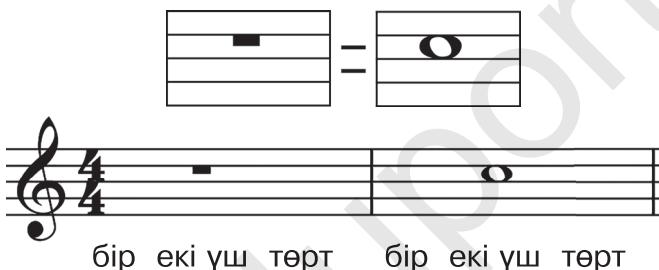
PAUZALAR

БҮТІН ПАУЗА

Әннің немесе күйдің бірер жерінде дыбыс кідірісі қажет болса, паузалар (тыныс белгілері) пайдаланылады.

Ноталар созылымы әр түрлі болғаны сияқты паузалар да әр түрлі созылымда қолданылады.

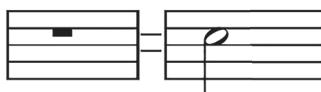
Бүтін пауза бүтін нотаға тең болғандықтан былайша жазылады:

ЖАРТЫЛЫҚ ПАУЗА

Жартылық пауза жарты нотаға тең.

Жартылық пауза былай жазылады:

Төмендегі жаттығуды жартылық паузаларды сақтай отырып айтамыз:

Ыбырай Алтынсарин (1841—1889)

«Кел, балалар, оқылық!» атты өннің сөзі қазақ халқының белгілі ағартушысы Ыбырай Алтынсариндікі.

Ыбырай Алтынсарин — балаларды өте жақсы көрген үстаз. Оның балаларға арнап жазған көптеген әңгімелері, өлеңдері бар. Қазақ балаларына мектеп ашуды арман еткен ол халық мектебін ұйымдастырып, өзі сол мектепте үстаздық етеді.

Ы.Алтынсариннің «Кел, балалар, оқылық!» өлеңіне ән жазған қазақ композиторы Ләтіп Хамиди.

Өлеңнің сөзіне ән, өуен (мелодия, музыка) жазатын адамды **сазгер (композитор)** дейміз.

Ләтіп Хамиди (1906 — 1983)

Ләтіп Хамиди 1906 жылы туған, балалардың шын досы. Оның «Тұған ел», «Отан», «Ёлқа жыры», «Күшік пен көбелек», «Жас саяхатшылар жыры» деген әндері сендерге арналған.

КЕЛ, БАЛАЛАР, ОҚЫЛЫҚ!

Сөзін жазған: ы. Алтынсарин

Әнін жазған: Л. Хамиди

Орташа екпінмен

Си-са кей-лек үс-тің-де То - ку- ме-нен
та- был - фан ... Са- уыс- қан-ның та- ма- фы
Шо-ку- ме-нен та- был-фан ... О- қы- са- ныз, ба- ла-
лар, Шам-нан шы- рак жа- фы- лар, Кел, ба-
ла- лар, о- қы- лық, Кел, кел, о- қы- лық!

Сиса көйлек үстінде
Тоқуменен табылған ...
Сауысқанның тамағы
Шоқуменен табылған ...
Әнер-білім бәрі де
Оқуменен табылған.
Оқысаныз, балалар,

Шамнан шырақ жағылар,
Тілегенің алдыңнан
Іздемей-ақ табылар.
Кел, балалар, оқылық,
Оқығанды көнілге
Ықыласпен тоқылық.

Есіңе түсір

Төмендегі күйді тыңдалап, ондағы музыканың
таңбалау амалдарын өзің тап:

орташа жылдам

шапшаң

ШИРЕК ЖӘНЕ СЕГІЗДІК ПАУЗАЛАР

Ширек паузада да ширек нота секілді өз созылымы мен өлшемі болады.

Ширек пауза ширек нотаға тең болғанда, былайша жазылады:

бір екі бір екі бір екі

Сегіздік пауза сегіздік нотаға тең.

Сегіздік пауза былайша жазылады:

Төмендегі жаттығуды сегіздік паузаларды сақтай отырып айтамыз:

Шаттана

Chaq-qon, chaq-qon, kuy-lay-, miz.

Музыка шығармасындағы паузалардың әр түрлі болатынын біліп алдың. Төмендегі күйді тыңда, ондағы ширек паузаның үнемі текті басында келетіндігіне мән бер.

FERUZA

Әнін жазған: F. Рузибаев

Жеңіл

СҮЙІКТІ МЕКТЕБІМ

Сөзін жазған: Ш. Смаханұлы
Әнін жазған: Ә. Байділдаев

Көңілді

Қызықты ка-ни-кул ке-зін-де, А-сыр сап ой-на-дық, дем ал-
дық.

Сүйік-ті мек-те-бім, ө-зі-ңе Қу а-нып
қай-та - дан о - рал- дық.

Ля- ля-

1.2. 3.

ай-та-дан о-рал - дық.

мек-те-бім.

SHIRIN-SHIRIN

Сөзін жазған: И. Жиянов

Әнін жазған: Х. Хасанова

Ойнақы

Os-mon-da yul- duz-cha-lar, Yo-ni-da bo'l- gim ke-lar.

Bo-g'im- da- gi g'un- cha-lar bi- lan o- chil- gim ke-lar.

O- chil- gim ke- lar, o- chil- gim ke- lar,

Bo-g'im-da g'un- cha-dek o- chil- gim ke- lar.

Shi- rin, shi- rin so'-zim- ga, Jay-ron- gi- na ko'-zim- ga

Of-tob ku-lub bo-qas- di Oy-dek- ki- na yu-zim- ga.

RUSTAM ABDULLAEV (1947 ж.)

Көне Хорезмнің Хиуа қаласында туылышп-өскен Рустам Абдуллаев Республикамыздың музыка өнерінің өсіп – өркендеуіне өзінің сүбелі үлесін қосып келе жатыр. «Shodimulk», «Sadoqat», «Xiva» опералары, «Quyoshga ta'zim» балеті, фортепианоға және симфониялық оркестрге арналған 5 концерт, бірнеше әндер мен романстар – сазгер шығармашылығының тек бір бөлігі ғана. Ол – 1995 жылдан бері Өзбекстан Сазгерлер одағының тәрағасы.

Рустам Абдуллаев шығарған көптеген туындылар шет елдерде де орындалып, саз өнерін шын қадірлайтіндерді сүйсіндірген. Ал сазгердің «Mustaqillik lolalarımız», «Do'stlik taronasi», «Kulgan ko'zli bolalar», «Diyorimda bayram bugun», «Shodlik qo'shig'i», «Navro'z qo'shig'i» сияқты 50 дең астам алуан түрлі әндерін оқушыжастар сүйсіне орындаиды. Сазгер Рустам Абдуллаев балаларға арнап тағы көптеген әндер шығаруды ниет етіп отыр.

QO'ZICHOQ

Сөзін жазған: Ю. Сулаймон Өнін жазған: Р. Абдуллаев

Орташа тез

Bar-ra pe-chak, sa -ra pe-chak. Te-rib kel-dik
Yur- may dik-dik. Ki- sir ki- sir, ki- sir ki- sir
Bi-sir, bi -sir, bi-sir, bi- sir U - ni chay- na,
Ba, qo' - zi choq. U- ni chay-
na, Ma qo' zi- shoq.

1. Barra pechak,
Sara pechak,
Terib keldik
Yurmay dik-dik.
Kisir-kisir,
Bisir-bisir,
Uni chayna,
Ba, qo'zichoq.
Uni chayna,
Ma, qo'zichoq.

2. Men va Zaynab,
Har kun ko'plab.
Har xil o'tlar,
Terib deymiz:
Egil, egil,
Yegil, yegil.
Bo'lgin semiz,
Ba, qo'zichoq.
Bo'lgin semiz,
Ma, qo'zichoq.

ДИРИЖЁРЛІК ҚИМЫЛДАР

Хор орындағанда барлығының бір мезгілде және бір қалыпты шырқауына дирижёр басшылық жасайды. Дирижёр шығарманың орындалуын қол қимылдары арқылы басқарады.

Музыкалық шығармалардың алуан түрлі өлшемде болатындығы саған белгілі. Соған байланысты дирижёрлік қимылдар да өлшем бойынша әр түрлі болып отырады. Дирижёрлік жайындағы білік-дағдыларымызды пысықтаймыз.

Екі ширекті өлшем

Екі ширекті өлшемге дирижёрлік жасағанда, бастапқыда қолдар тәменге, кейін жоғарыға қарай қимыл жасайды.

Бір

Ал екінші күшсіз үлесте қол жоғарыға қарай көтеріледі.

Екі

Бір

Екі

NAQSH OLMALAR

Сөзін жазған: Р. Толиб

Әнін жазған: Н. Норхужаев

Ойнақы

The musical score consists of eight staves of music. Each staff begins with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The time signature is 2/4. The music is composed of 16th-note patterns. The first two staves show a repeating pattern of eighth-note pairs followed by sixteenth-note pairs. The third and fourth staves introduce a new pattern with eighth-note pairs followed by eighth-note pairs. The fifth and sixth staves return to the initial pattern. The seventh and eighth staves conclude with a variation of the third and fourth staves respectively.

ШАЛҒЫНДАҒЫ БАҚБАҚ

Сөзін жазған: *Қ. Жұмабалиев*   Әнін жазған: *Т. Қоңыратбаев*

Көңілді, ойнақы

mf

Кел-ді мі-не, ап-тап, Күн күй- іп түр қақ-тап.

Жи -е- гін-де шал-ғын-ның, Пай- да бол-ды бақ-бақ.

f

ля, ля, ля- ля, ля- ля- ля, ля- ля- ля- ля, ля- ля-
ля- ля, Жи-е- гін-де шал-ғын-ның, Пай- да бол-ды бақ-бақ.

Бойын күтіп, баптап,
Өзін-өзі сақтап,
Апта бойы сәнденді
Тап-түйнақтай бақбақ! } 2 рет

Қайырмасы:

Қап, қап, мейлі!
Сені мақтап, біз айтамыз тақпақ!
Шашым жок деп ұялма,
Өсе бер, сен, бақбақ!

Кенет жел кеп, тап-тап!
Құлді оған сақ-сақ!

НОТА ҮЙРЕНЕМІЗ

Сөзін жазған: **Ә.Асылбеков**   Өнін жазған: **Б.Жұсіпәлиев**

Мұғалім:

Оқушылар:

Мұғалім:

Күй-сан-дық- ты а-ша-йық. До- до- до. Тіл-де-рін біз ба-са-йық,

Оқушылар: **M:**

O:

До- до- до.   Бас ды-быс-ты ба-са- йық,   До- до- до.

Жай-лап ән-ге са- ла- йық   До- до- до. ля,   фа ми

ре   ре,   ми фа   фа ми. соль,   си,   соль,

ля   ля   ля   ре

M.: Шалқып шығар сонда күй,

O.: До, до, до.

M.: Бәрі до-дан басталар,

O.: До, до, до.

M.: До-ны қоштар басқалар,

O.: До, до, до.

M.: До-ны қоштар басқалар,

O.: До, до, до.

ЖАРҚЫН ЖҰЗДІ ҰСТАЗЫМ

Сөзін жазған: Ш. Смаханұлы

Әнін жазған: И. Нұсіпбаев

Сабырлы, наздана

8

1. Кел-ге -нім- де ал - ды- ңа, Кы-зыл а- рай

гүл а - лып. Жа-қын тарт-тың жа - ны - ңа,

1.2.3. 8 Соңы

Шә -кір-тім деп қу- а - нып. // ді.

2. Сипадың да басымнан,
«Әліппені» ұсындың.
Бақыттымның осыдан, } 2 рет
Басталғаның түсіндім. }

3. Мейір толы көзінде,
Кім бар сенен шыдамды.
Шалыс басқан кезімде, } 2 рет
Кешіресің кінәмді. }

ӨЗІҢ ТАП

- жарты нота неше ширек нотаға тең болады?
- ширек нота нешеге саналады?
- ширек нотаның нешеуі жарты нотаға тең?

Ал толық нотада неше жарты нота болады?

— бұл қандай пауза? Ол нешеге саналады?

— мына паузага тең созылымды нотаны айт.

— мына белгінің аты не? Міндегі ше?

МЕКТЕП ПОЛЬКАСЫ

Сөзін жазған: *Т.Молдагалиев*   Әнін жазған: *И.Нұсіпбаев*

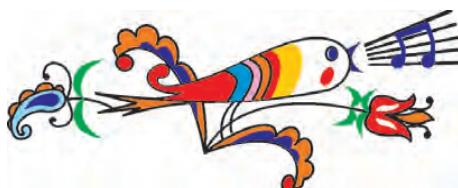
Тез

mf

Біз-бей- біт ел ү- ла- ны,   Ө- нер- бі- лім ү- ра- ны.
Ал- ды- мыз-дан жақ-с(ы) ар- ман Ку - лі қа- ғып тұ-ра-ды.

ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Өзбекстан Республикасының Мемлекеттік Әнұранын қалай тыңдау керек?
2. «Сүйікті мектебім» өлеңінің әнін, сөзін кім жазған? Бұл әннің мазмұнын айтып бер.
3. Бұл тоқсанда қандай музыкалық шығармаларды тыңдадың? Қайсы сазгерлермен таныстың?
4. Би өнеріне арналған қандай қүйлерді білесің?
5. Сен неше үлестік өлшемдегі шығармаға дирижёрлік ете аласың?
6. Ширек пауза нешеге саналады? Сегіздік пауза ше? Бұл паузаларға қандай ноталар тең болады?
7. Музыканың қандай таңбалаш амалдарын біліп алдың? Музыка өнерінде таңбалаш амалдары не үшін қажет?
8. Екі ширекті шығармаға қалай дирижёрлік жасауға болады?
9. Саған қандай әндер мен қүйлер үнайды?

ЕКІНШІ ТОҚСАН

ӘНШІЛЕР АНСАМБЛІ

Екі және одан да көбірек орындаушылардан құралған ұжым “ансамбль” деп аталады.

Ал ән шырқайтындар тобы “әншілер ансамблі” деп аталады.

ҚАРЛЫГАШ

Әнін жазған: А. Жұбанов

Жай, әндете

A musical score for a single instrument, likely a wind instrument like a flute or recorder. The score consists of six staves of music in 2/4 time, treble clef, and key signature of one sharp. The dynamics are indicated by 'p' (piano), 'mf' (mezzo-forte), 'f' (forte), and 'mf'. The music features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and dynamic markings such as crescendo and decrescendo.

OLTIN PAXTAM – OPPOGIM

Сөзін жазған: П. Мумин

Әнін жазған: Н. Норхужаев

Ойнақы

Ol-tin pax-tam, be-g'u-bo- rim
g'im, Hu-zur - jo-nim, mo-miq-qı-nam –
yum- sho - g'im, Chi-ro - yi-dan
nur ta - ral gan chi - ro - g'im
Cha-man bo'l - di gul - la - ring- dan har yo - g'im.

2. Paykallarda termilasan yo'limga,
Oq qushimsan, qo'ndiraman qo'limga,
Hosilingdan shodlik to'lar ko'nglimga,
Chanoqlarda qaynab turgan bulog'im.

АСПАПТАР АНСАМБЛІ

Музыкалық шығарманы бәрі бірге қосылып, біркелкі етіп орындастын музыканнтар тобы “Аспаптар ансамблі” деп аталады. Аспаптар ансамблі алуан түрлі музыкалық аспаптардан құралады. Олардың арасында домбыра, қобыз, сыбызы, рубаб, дутар, най, фижжак, шаңқобыз, танбур, доира секілді музыкалық аспаптар болуы мүмкін.

Кейде ансамбль біркелкі музыкалық аспаптардан да құралады. Мәселен, домбырашылар ансамблі, қобызшылар ансамблі, рубабшылар ансамблі, дутаршылар ансамблі, доирашылар ансамблі тағы сол сияқтылар.

UFORI З (ҚЫЗДАР БИ)

Көңілді

Өзбек халық күйі

The musical score for 'Ufori Z' is presented in G clef and 6/8 time signature. It consists of six staves of music. The first staff begins with a dotted half note followed by a sixteenth-note pattern. The second staff starts with a sixteenth note followed by a eighth-note pattern. The third staff begins with a eighth note followed by a sixteenth-note pattern. The fourth staff starts with a sixteenth note followed by a eighth-note pattern. The fifth staff begins with a eighth note followed by a sixteenth-note pattern. The sixth staff begins with a sixteenth note followed by a eighth-note pattern.

ШАТТЫҒЫҢДЫ ЖЫРЛАЙМЫН, ОТАН!

БІЗ ОСЫЛАЙ ӨСЕМІЗ

Сөзін жазған: *М. Әлімбаев*

Әнін жазған: *И. Нұсілбеков*

Су-да жү-зіп ө- се- міз,   Қыр-да жү-ріп ө- се- міз,

Күн-ге қы-зып ө- се- міз,   Құм-да шы-жып ө- се- міз.

Қайырмасы:

Та-лап-та-нып ө- се- міз,   Ка-нат-та-нып ө- се-

міз,   Та-лап- та- нып, қа- на-т-та- нып ө- се- міз.

Көңілді

Суда жүзіп өсеміз,
Қырда жүріп өсеміз,
Күнге қызып өсеміз,
Құмда шыжып өсеміз.

Қайырмасы:

Талаптанып өсеміз,
Қанаттанып өсеміз,
Талаптанып, қанаттанып өсеміз.

МЕН МЫНАДАЙ БОЛАМЫН

Сөзін жазған: *Б. Ысқақов*

Әнін жазған: *Л. Момынов*

Орташа екпінмен

Мен мы-на-дай бо- ла- мын. А- на ті- лін а- ла- мын.

«Су- ә- ке- ле ғой» де-се Е(кі) айтқызбай ба- ра- мын.

Мен мынадай боламын:
Ана тілін аламын.
Ойната ғой бөпенді,
Десе, ойната саламын. } 2 рет

Мен мынадай боламын:
Ана тілін аламын.
Ол кеткенде жұмысқа,
Үйде өзім қаламын. } 2 рет

Менің өзім сондаймын:
Үлкен сөзін тыңдаймын.
Әдептілік сақтаймын,
Міне, осындаі баламын. } 2 рет

BAHOR VALSI

Орташа екпінмен

Әнін жазған: М. Мирзаев

The musical score is composed of five staves of music. Each staff begins with a quarter note. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, as well as rests. The score is set in G major and 3/4 time.

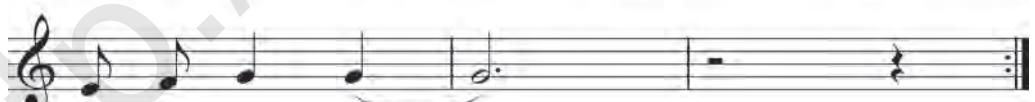

Тәмендегі күй үзінділерінің нота өлшемін табыңдар:

1)

2)

FARHOD ALIMOV (1947–2014)

«Biz istiqlol egalari», «Ona tilim — o'zbek tilim», «Ahillik — do'stlik», «Chaqqon bola», «Oppoq qandim» сияқты ғажайып әндерімен балалардың көңілінен орын алған сазгер Фарход Алимов Ташкентте туылышп өсті.

Жастайынан-ақ музыка өнеріне құмар болған ол ықылас пен қызығушылықтың арқасында алғаш фижжак аспабының сырларын игеруге, содан соң сазгер мамандығын менгеруге бет алды.

Жүртты сүйсіндірген шығармашы көптеген музыкалық қойылымдарға ән-күй жазған, хорға және жеке орындаитын әншілерге арнап бірталай музыкалық шығармалар жазған сазгер болып табылады. Оның симфониялық оркестрге, үлттық аспаптар оркестріне арнап жазған алуан түрлі туындылары радио толқындарында үнемі шырқалып тұрады.

OPPOQ QANDIM

Сөзін жазған: П. Мумин

Әнін жазған: Ф. Алимов

Әзіл

Choy- ga sol-sam Te- rib- te-rib, Sen ke- ta-san
Tez- da e-rib, Choy- ga sol -sam Te- rib - te- rib,
Sen ke - ta- san тез- да е-rib, Op - poq qan-
dim, Yum - shoq qan - dim.

1. Choya solsam
Terib-terib,
Sen ketasan
Tezda erib.
Oppoq qandim,
Yumshoq qandim.
2. Kir qo'l bilan
Ushlamayman.
Uvol qilib
Tashlamayman.
Oppoq qandim,
Yumshoq qandim.

Shirin bo'lar
Ichgan choyim.
Hamma sendan
Xursand doim.
Oppoq qandim,
Yumshoq qandim.

Үш ширекті өлшем

Музыка шығармаларында екі ширекті өлшемнен тыс үш ширекті өлшем де болады. Бұл өлшеммен жазылған күйлер көбінесе биге түсуге бейімділік туғызады. Бұған вальс биін мысалға келтіруге болады.

Үш ширекті өлшемде дирижёрлік етуді үйрен. Бастапқы құшті сезімде қол төменге түседі:

Бір
↓

Екінші әлсіздеу сезімде қолды онға қарай қозғаймыз:

↓
Бір → Екі

Ал үшінші сезімде қолды жоғары қарай көтереміз:

Үш
↓
Бір → Екі

Енді өн шырқай отырып, он қолымыз арқылы үш ширекті өлшемен дирижёрлік жасамыз.

ӨЗБЕК ҰЛТТЫҚ МУЗЫКАЛЫҚ АСПАПТАРЫ

БҮЛ АСПАПТАР ҚАЛАЙ ОРЫНДАЛАДЫ?

КЕЛДІ, КЕЛДІ ЖАҢА ЖЫЛ

Сөзін жазған: Р.Құнақова

Әнін жазған: И.Жақанов

Марш екпінімен

Ес- кі жыл- мен қош- та- сып, Шы-ға-рып сап
ке- ле- міз. Жа- на жыл- мен дос- та- сып,
Ал-ға ба- са бе- ре- міз. //Ай- на- лып.

Келді, келді жаңа жыл,
Қуана қарсы аламыз.
Қол соғады, дала қар, } 2 рет.
Билейміз, ән саламыз. }

Ойыншықтары түрленіп,
Ортамызда ёлка.
Аяз ата түр көліп, } 2 рет.
Тағып алған гүл алқа.

Аяз ата құлімдеп,
Кірді есіктен жайланып.
Берді сыйлық біріндеп, } 2 рет.
Билеп жүрміз айналып.

МЕЙІРБАН ҰСТАЗДАР

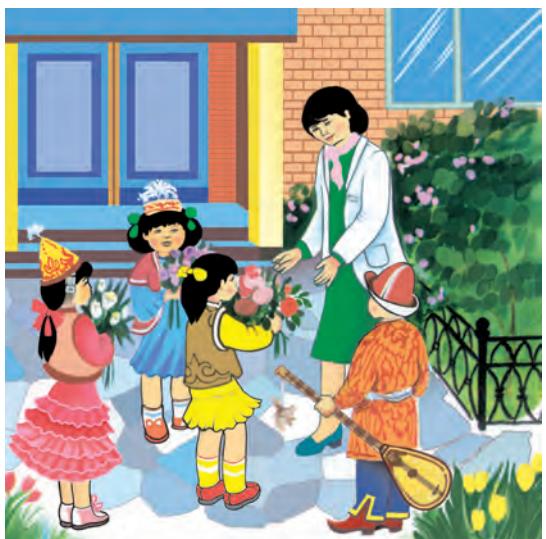
Сөзін жазған: *Қ.Жұмағалиев*
Ойнақы

Әнін жазған: *И.Нұсіпбаев*

Жай-раң-дап көк-те-мім. Қү-ле- ді көк-те күн. Құ-ша-ғын
түр жа- йып, А- яу- лы мек- те- бім. Са- на- ма
нұр қүй- ған, Үс- та- зым көп ме- нің!

Биікке өрлеген,
Тайсалып көрмеген,
Ұрпақпыз кеудесін
Қуаныш кернеген.
Ұстаз деп ән шырқап,
Қүй төккен пернеден.

Елімнің даласы,
Аяулы қаласы.
Көрі де, жасы да,
Кеменгөр данасы.
Қарыздар ұстазға
Адамзат баласы.

АҚША ҚАР

Сөзін жазған: Қ. Ұдырысов
Әндете

Әннін жазған: Қ. Қуатбаев

Ка-ран-дар-шы да- ла- фа, Да- ла ап- пак ақ-ша-қар,
 Тал-мен үй-лер қа- ла- фа, жа- мы- лып- ты ақ ша-тыр.
 ля, ля, ля, ля ля, ля, ля жа- мы- лып- ты ақ-ша-тыр.
 ля, ля, ля, ля ля, ля, ля жа- мы- лып- ты ақ-ша-тыр.

ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Ансамбльдердің қандай түрлерін білесіңдер?
2. Әншілер ансамблі қандай болады?
3. Аспаптар ансамблі қандай болады?
4. “Оппоқ қандым” әнінің авторы кім?
5. “Бұгін қай күн?” әнінің авторы кім?
6. Бұл тоқсанда қайсы сазгермен таныстындар?
7. Бұл тоқсанда сендерге қандай әндер кебірек үнады?

ҮШІНШІ ТОҚСАН

БОЛАШАҚ ОТАН ҚОРҒАУШЫЛАР

MARSH

Музыкасы: Ж. Бизенікі

Марш ырғағымен

A musical score for four staves of music. The first three staves are in treble clef and the fourth is in bass clef. The key signature is one sharp (F#). The time signature is 4/4. The music consists of various notes and rests, including eighth and sixteenth notes, with some slurs and grace marks.

ҚАРАТОРҒАЙ

Ақан сері

Баяу, көтеріңкі

Ке- ле- ді- кен қа- ра- тор- фай қа- на-
Бір- ге(ес)- кен кіш- кен- тай- дан сәу- лем

ка- е- ғып, Ас- ты- на қа- на- ты-
дің, ай- ай- рым қа- пы- лыс-

ның, та мар- жан та- ғып, ай.
ай, се- нен не- ғып, ай.

Қа- ра тор- фай, ұш- тың зор- фай,

Бей- ша- ра- ай, шы- рыл- дай-

сың, ай, Жер- ге қон- бай, ай!

The musical score is composed of five staves of music. The first four staves are in B-flat major (4/4 time) and the last staff is in A major (4/4 time). The lyrics are written in both Kazakh and English. The lyrics describe a scene where a bird named 'Баяу' (Bayau) is singing to a rooster named 'Қараторғай' (Karatorgai), who is sleeping on a branch. The song ends with a call to action, encouraging the reader to wake up and sing along.

Ертістің ар жағында бір терең сай,
Сүйреткен жібек арқан тел қоңыр тай.
Ағаштың бұтағына қонып алып,
Сайрайды таң алдында Қараторғай.

Абай Құнанбаев (1845 – 1904)

Қазақтың ұлы ақыны және сазгері Абай Құнанбаев қазіргі Шығыс Қазақстан облысы Абай ауданында дүниеге келген.

Абай сазгер ретінде қазақ музикасының алтын қорына тендесі жоқ үлес қосты. Оның атақты әндері мен өлеңдері әлем халықтары тілдеріне аударылып, кеңінен таралып кетті.

Оның «Сегіз аяқ», «Айттым сәлем, қаламқас», «Көзімнің қарасы», «Бойы бүлғаң», «Өзгеге, көңлім, тоярсың» т.б. әндері және «Торжорға», «Май түні» атты қүйлері бар.

КӨЗІМНІҢ ҚАРАСЫ

Абай

A musical score for three staves. The top staff uses a treble clef, the middle staff an alto clef, and the bottom staff a bass clef. The time signature is 4/4. The music consists of various notes and rests, with some notes connected by horizontal lines. The score is set against a light gray background with a large watermark of the URL 'http://neftegaz.kz'.

НОТА БОЙЫНША ӘН САЛАМЫЗ

Төмөнде айтылатын ән-жаттығуды бірге шырқаймыз. Жартылық пауза қойылған орындарда тоқтатып, қол шапалақтаймыз:

Орташа

Zuv - zuv bo - ra - g'ay, tom - dan qa - ra - g'ay.
Sul - ton o' - qi - g'ay,
Zam - bil to' - qi - g'ay.

Әзбектің халық әні «Читтигулді» екі дауысқа бөлініп айтуға әрекет жасаймыз.

Асықпай

Chit - ti - gu - le, chit - ti - gul.
Gul Gul
E- ta- ging- ga gul bo - say. Hay- yu chit- ti- gul.
Gul Gul

МУЗЫКАНЫҢ БЕЙНЕЛЕУ ҚҰРАЛДАРЫ

Музыка – өнердің бір түрі. Ол түрлі созылым мен биіктіктең дыбыстардың көмегімен образ жасайды. Музыканың негізі – өуен, ал **өлшем, әдіс, қарқын** және **динамикалық белгілер** музыканың бейнелеу құралдары болып саналады.

Сазды дыбыстардың бір-бірімен өзара үндесуі **әуен** деп аталады.

Тактіде күшті және әлсіз сезімдердің бірқалыпты алмасуы **өлшем** деп аталады.

Ұзын және қысқа дыбыстардың өзара алмасып келуі **әдіс** деп аталады.

Саздың дыбыстардың белгілі бір тәртіппен өзара үйлесуі **лад** деп аталады.

Саздың жылдамдығы **қарқын** деп аталады.

Саздың күшті яки әлсіз шығуын көрсететін белгілер **динамикалық белгілер** деп аталады.

XORAZM KUYI

Көңілді

Өзбек халық күйі

ДОМБЫРАСЫЗ СӘН ҚАЙДА

Сөзін жазған: *Х. Талғаров*

Әнін жазған: *И. Нұсіпбаев*

Көңілді

Ел- дің жы-рын жыр - ла - ған, Қай - фы - сын да
тол - фа - ған. Дом - бы - ра - сыз еш - қа - шан
Қайырмасы:
Жү- рек - ке ем қон- ба-ған. Дом-бы-ра-сыз сән қай-да
Дом- бы- ра- сыз ән қай - да. Ән мен күй бар
ө- мір - де От та лау-лап жан - бай ма?..

2. Құрманғазы, Тәттімбет
Домбырамен сайраған.
Жүрекке от жақсын деп,
Елге күйін арнаған.

Қайырмасы:

Домбырасыз сән қайда,
Домбырасыз ән қайда.
Ән мен күй бар өмірде
От та лаулап жанбай ма?..

Ұшырған сұнқарыңмын,
Қияға шырқарыңмын.
Бәйгеге өзің қосқан—
Тұлпарыңмын.

Қайырмасы:

Анашым, шалқып, күлсөң,
Алдыңда ұзак жүрсөң
Жүргім жыр толғайды,
Көңілім ортаймайды
Анасы бар адамдар } 2 рет
Ешқашан қартаймайды.

МУЗЫКАДАҒЫ ДИНАМИКАЛЫҚ БЕЛГІЛЕР

Сазгерлер бірер музикалық туындыларды шығарғанда олардың белгілі бір бөліктерінің қатты немесе жай орындалатынын арнайы белгілер арқылы көрсетеді. Бұл белгілер шығарманың тартымды, жарқын естілуіне көмек береді.

Музыкада бұл белгілер «динамикалық белгілер» деп аталады.

Төменде динамикалық белгілердің негізгілері көрсетілген. Оларды біліп ал:

f — (форте) — қатты, күшті екпінді.

mf — (меццо форте) — орташа екпінді.

p — (пиано) — жай, ақырын.

tr — (меццо пиано) — өте жай.

Енді дыбыстарды біртіндеп күшеттейтін және төмендеттейтін белгілермен танысамыз:

 — бұл белгі дыбыстарды біртіндеп күшеттейтін белгі, ол «кремендо» деп оқылады.

 — бұл белгі дыбыстарды біртіндеп төмендеттейтін белгі, ол «диминуэндо» деп оқылады.

Динамикалық белгілерге сүйеніп, төмендегі музиканы орындаيمыз:

Musical notation example in 2/4 time. It consists of two measures. The first measure has a dynamic marking 'f' above it. The second measure has a dynamic marking 'p' above it. The notes are eighth notes and sixteenth notes.

МУЗЫКА ШЫГАРМАСЫНЫң ӨЗГЕРІП ҚАЙТАЛАНУЫ

Музыканың белгілі бір бөлігін қайталаған кезде ол әр түрлі аяқталады. Мұндай жағдайда аяқталу кезеңінде өзгеретін ноталардың үстіне 1, 2 сандары қойылады. Бұл белгі «бірінші рет үшін», «екінші рет үшін» деген мағынаны білдіреді. Музыка тілінде мұны «вольта», яғни өзгергіш қайталау белгісі деп атайды. Төмендегі күй арқылы бұны өзің түсініп аласың.

ТОЙ ЖЫРЫ

Сөзін жазған: *М.Әлімбаев* пен *А.Асылбеков*
Әнін жазған: *Ә. Бейсеуов*

Ойнақы

A musical score for 'Toy Zhiry' in 2/4 time. It consists of four staves of music, each with a treble clef and a key signature of one sharp. The music features eighth-note patterns and rests. The first three staves end with a repeat sign and a double bar line, indicating they are parts of a larger piece.

АЛЬТЕРАЦИЯ БЕЛГІЛЕРІ

Дыбыс қатарда орналасқан негізгі жеті сатыдағы ноталар қажет болғанда жарты тонға көтерілуі немесе жарты тонға тәмендеуі мүмкін.

Мұндай жағдайларда арнайы белгілер қолданылады. Бұл белгілер «альтерация белгілері» деп аталады.

Альтерация белгілерін $\sharp$ – диез, $\flat$ – bemоль, $\natural$ – бекар деп атайды. Нота жазуында бұл белгілер нотаның алдына қойылып, нотаның атынан кейін айтылады. Музыка шығармаларында диез және bemоль белгілері соль кілтінен кейін жазылады.

LOLACHA

Көнілді

Өзбек халық қүйі

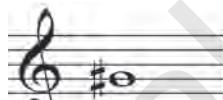
The musical score consists of four staves of music in G major (two sharps) and 6/8 time signature. The first three staves begin with a forte dynamic (f) followed by a piano dynamic (p). The fourth staff begins with a piano dynamic (p). The music features eighth-note patterns with grace notes and trills. The vocal line is rhythmic, consisting mostly of eighth-note pairs and sixteenth-note patterns.

DIEZ

Диез — ♯ белгісі дыбысты жарты тонға, яғни жарты сатыға жоғарыға көтереді. Нота сызықтарында ол тәмендегідей жазылады:

до-диез

соль-диез

фа-диез

Тәмендегі өнді бірге шырқаймыз. Ондағы ноталарға тиісті «диез» белгісін анықтаймыз.

GUL TERDI GULLAR

Сөзін жазған: П. Мумин

Әнін жазған: Н. Нархожаев

Көңілді

1. O'-g'il bo-la qiz bo-la,

Qir-dan ter-di

gul - lo - la.

Qa- ra-san-giz u - lar -

ЗЫРЛАЙДЫ ШАНАМЫЗ

Сөзін жазған: Қ.Ыдырысов

Әнін жазған: Д.Мацуцин

Көңілді

mf

A- яз- ды ке-ліпқыс. Ал-ғаш- қы қар үш- ты. Ап-пақ
боп үс- ті- міз. Ақ қы- рau жа-быс- ты. Ап-пақ боп үс- ті-
міз, Ақ- қы- rau жа- быс- ты. А- ғаш// -мес!

Алғашқы ақша қар,
Бетінде із қалды.
Жүйткиді ақ шанам
Алға ұстап ызгарды.

Зырлай түс, ақ шана,
Бөгет жоқ бізге еш.
Көрсін дос, басқа да,
Шаршайтын біз емес!

ВЕМОЛЬ

Бемоль белгісі $\flat$ дыбысты жарты тон тәмендетеді. Нота сызықтарында ол тәмендегідей жазылады:

ми-бемоль

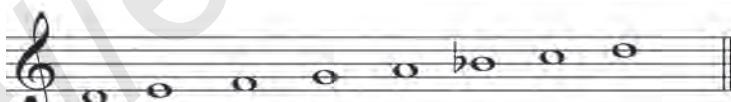

си-бемоль

Диез белгісі сияқты bemоль да нотаның алдында жазылады, нотадан кейін оқылады.

Көбінесе минор ладтарында шығарма жазуда bemоль белгісі қолданылады:

ре-минор

Енді төмендегі күйді тыңда және ондағы си bemольдан тыс және қайсы нотаға bemоль белгісі қойылғанын тап:

ОРУХАН

Қарақалпақтың халық күйі

Орташа екпінмен

BOYCHECHAGIM OMONLIK

Сөзі: Қамбар ата

Әні: Н. Норхұжаев

1. Yerni qor qoplаб yotar,
Sen uchun tonglar otar.
Mehring o'tida muz, qor,
Erib soylarga oqar.

Naqarot:

Boychechagim, boychechak,
Kulib chiqqan oy chechak.
Bahorda qir, dalamga
Qo'shasan chiroy chechak.

2. Husning emas bir onlik,
O'zing ezgu omonlik.
Har kim ko'zga surtar,
Ko'rmaylik deb yomonlik.

Naqarot.

3. Tun-kun nurga intilding,
Qish qahrin tashlab kelding.
Dillarda qadring baland.
Bahorni boshlab kelding.

Naqarot

АҚ КӨГЕРШІН

Сөзін жазған: Н.Баймұхамедов Әнін жазған: А.Жұбанов

Орташа екпінмен

Ақ кө- гер- шін, кө- гер- шін, Қол- ға- нат құс
сен е- дің. Бар, ке- зіп қайт, ел ү- шін,
Кең ду- ни- е- нің кө- ле- мін. Ә- ді-
лет- тің құ- сы деп, Көз ал- мас-тан жо- лың-
нан, Ба- қыт бо- лып қон- шы деп, ү- шы-
ра- мын қо- лым- наан. Ел ті- ле- гін
а- лып үш, А- дам- зат- тың ба- ғы- на.

1.2.

Қа-ра бұлт-ты жа-рып үш, Мұхит-тың ар-ғы
жа-ғы-на.

3.

//Мұхит-тың
ар-ғы жа-ғы-на.

2. Сенен көзін алмайды

Ақ ниетті бар адам.

Ақ қанатың талмайды
Әділеттен жаралған.

Тыныш бейбіт өмірдің
Белгісі боп қанат қақ.
Әлемге ортақ көңілдің
Қайт шыңына қонақтап.

Қайырмасы:

Ел тілегін алып үш,

Адамзаттың бағына.

Қара бұлтты жарып үш,

Мұхиттың арғы жағына.

Көгершін — дүние жүзінің көптеген халықтары үшін
бейбітшілік белгісі.

БЕКАР

Егер белгілі бір дыбыстың алдына қойылған диез немесе bemоль белгісін жойып, дыбысты негізгі қалпына келтіру қажет болғанда бекар — һ белгісі қолданылады. Бұл белгі тәмендегі түрде жазылады:

фа-диез фа-бекар

си-бемоль си-бекар

Мына шығармада бекар белгісінің көмегімен фа-диез және до-диез дыбыстары жойылып, негізгі «фа» және «до» қалпына келтірілген.

Нотаны зейін салып бақыла және бекар белгісін тап.

Есінде болсын!

Тәмендегі күй үзінділерін нота аттарымен айтып көр, онда өзің үйренген әндерді біліп аласың:

Орташа жылдам

БИ

Өзбектің халық күйі

Женіл

The musical score for 'БИ' is composed of six staves of music. Each staff begins with a G clef and a 4/4 time signature. The music consists of eighth and sixteenth notes. The first four staves end with a double bar line and a repeat dot, indicating they are to be repeated. The fifth and sixth staves continue the melody without a repeat sign.

БАГДАРШАМ

Өлеңін жазған: *Ә. Табылдиев* Өнін жазған: *М. Жаманқұлов*

ЖЫЛДАМ, КӨНІЛДІ

Аш-са ке-зек үш кө-зін
Айт-ты деп үк үш сөзін:
үш сө-зін: Тоқ-та, сақ-тан, жол а-шық
1. 2.
Жүр- ме жол- фа та- ла- сып
та- ла- сып.

Ашса кезек үш көзін
Айтты деп үк үш сөзін:
Тоқта, сақтан, жол ашық
Жүрме жолға таласып.
Тоқта, сақтан, жол ашық
Жүрме жолға таласып!

Қызыл көзін ашқанда
Сынық сүйем баспа алға.
Сары көзін ашқанда
Қарап қалма аспанға.
Жасыл көзін ашқанда
Өте бергін жасқанба!

YALPIZ

Сөзін жазған: Қамбар Ата Әнін жазған: Ләйла Мұждабаева

Көңілді

Mit-ti may-sa cha-qa-loq. Yap-roq-la-ri
ba-qa-loq. A-riq bo'-yin yo-qa-lab
O'-sib yay-ray-di yal-piz.
Naqarot:
As-lo ko'ng-lim to'l-may-di, Hid-la-ma-sam
bo'l-may-di. Men bor-ma-sam kul-may-di,
Yo'l-ga qa-ray-di yal-piz.

Go'zallikni bilgin deb,
Tez yonimga kelgin deb,
Bahor zavqin tuygin deb,
Xush hid taraydi yalpiz.

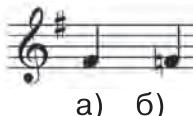
Naqarot

Өзің тап

**Қайсы белгілер «Альтерация белгілері»
деп аталады?**

— Бұл белгі қалай аталады? Қызметі
қандай?

— қайсы дыбыс биік?

— қайсы дыбыс төмен?

Дыбыс қатарда қайсы ноталардың аралығы
жарты тон?

Қайсы мысалда минордың үшдыбыстылығы
берілген?

Мажордың үшдыбыстылығын жасау үшін қандай
дауыс жетпей түр?

ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Музыканың бейнелеу құралдарына нелер жатады?
2. Музыкада альтерация белгілері не үшін қажет? Диезбен көтерілген немесе bemольмен төмендетілген дыбыстарды өз қалпына келтіру үшін қандай белгі қолданылады?
3. Сазгер Н.Норхужаевтың қандай өндөрі мен күйлері есінде қалған?
4. Музыкада динамикалық белгілер қандай міндет атқарады? Пиано белгісімен жай орындалған дыбысты күшейту үшін қандай белгі қойылады?
5. f – бұл қандай белгі?
 – мынау ше?
6. p – бұл қандай белгі?
 – мынау ше?
7. Бұл тоқсанда саған қандай күйлер мен өндөр ұнады?

ТӨРТІНШІ ТОҚСАН

ШУМАҚ ЖӘНЕ ҚАЙЫРМА

Ән мен күй өзінің көлемі мен орындалу құрделілігіне қарай түрліше болатыны саған белгілі. Ең қарапайым әндер — шумак пен қайырмасы бар әндер болып табылады. Мұндай қарапайым түрдегі әндерді сен көп рет орындағансың. Олар әдетте бірнеше шумақтан және әр шумақтан соң біркелкі сөздермен қайталанатын қайырмадан құралады.

Әннің сөзі де, музыкасыда өзгермейтін бөлімі қайырма деп аталады.

Өзің бірінші тоқсанда тыңдаған «Өзбекстан Республикасының Мемлекеттік Әнұраны», екінші тоқсанда орындаған «Домбырасыз сән қайда», үшінші тоқсанда орындаған «Айгөлек» секілді шумак пен қайырмадан құралған әндер және басқа да көптеген әндер осы қарапайым түрдегі әндер болып саналады. Төртінші тоқсанда да солардың бірнешеуін орындаіссың.

Өзің билетін қарапайым түрдегі басқа әндердің аттарын да атап бер.

НАУРЫЗ – БІЗДІҢ ӘНІМІЗ

Сөзін жазған: Қ.Сыдық
Жүрдек, көңілді

Әнін жазған: А.Жайымов

Нау-рыз кел-ді жа-ды-ра-ған, жай-на- ған Сал-та-нат-ты

ау-ық-сай-ран ай-на- лам. Наурыз той-да қыр мен ойда,

Қайырмасы:

Қа-ла-да-ла қы-зық ду-ман қай-на- ған

Нау-рыз,

ау-рыз сә- ні- міз, Нау-рыз біз- дің ө- ні- міз.

ау-рыз той- да құ-ліп-о-й- на- Шат кө-ніл-мен ән шырқаймыз

бә- ри- міз бә- ри- міз.

Наурыз келді жадыраған, жайнаған,

Салтанатты сауық-сайран айналам.

Наурыз тойда қыр мен ой да,

Қала-дала қызық думан қайнаған.

Қайырмасы:

Наурыз, Наурыз – сәніміз,
Наурыз – біздің өніміз.
Наурыз тойда күліп-ойнап,
Шат көңілмен өн шырқаймыз бәріміз.

Наурыз келді, шарықтайды жыр бүгін,
Қуанышпен құшақтаймыз қыр гүлін.
Берекелі мерекеде көк жүзінен
Күлімдейді нұрлы күн.

Қайырмасы

НОТА БОЙЫНША ЭН АЙТАМЫЗ

Төмөндегі жаттығуды бастапқыда нотаның аттарын атап, содан соң сөздерімен бірге айт.

Жаттығуды орындағанда тынысты үзбеуге әрекет жаса.

Music notation for the first part of the song. The key signature is G major (one sharp). The time signature is 2/4. The lyrics are: Past-dan yu-qo-ri chiq-dik, En-di past-ga tu-sha-miz. The music consists of two lines of notes on a staff, with the second line starting on a higher note than the first.

Ал, мына жаттығуды «Ля» буыны арқылы айтып көр:

Music notation for the second part of the song. The key signature is G major (one sharp). The time signature is 2/4. The lyrics are: Al, myna jatttygudy. The music consists of two lines of notes on a staff, with the second line starting on a higher note than the first.

ХАБИБУЛЛА РАХИМОВ (1946 ж.)

Музыка өнерінің түрлі салаларында жемісті еңбек етіп келе жатқан Хабибулла Раҳимов балалар әндерін байытуға және дамытуға өз үлесін қосып отыр. Оның көптеген ірі туындылары тек Өзбекстандаған емес, сонымен қатар шет елдерде де үлкен абырайға ие болған. Оқушы жастарға арнап жазылған «Do'mboqchalar qo'shig'i», «Bog'cha орат», «Oy bolamiz — toy bolamiz», «Men — g'unchaman», «Ona yurt» сияқты бірнеше әндері Республикамызда өткізілген түрлі байқауларда жүлделі орындарға ие болған. Сазгер әлемдік классикалық музыка өнері бағытында да табысты шығармашылық жасап келеді. Опера, музыкалық драма мен комедия және түрлі оркестрлерге арнап жазған бірнеше туындылары Хабибулла Раҳимовтың көп қырлы шығармашы екендігін дәлелдейді.

Бұқар жырау Қалқаманұлы — жыраулық

дәстүрдің көрнекті өкілі. Бұқар жыраудың әкесі—Қалқаман батыр. Туған жері—Баянауыл. Жырау ірі әпостық жырларды жеткізумен қатар тәуелсіздік пен ел бірлігін сақтап қалуға айрықша құш салған. Ол өз толғауларында сол тұстағы көкейтесті мәселелерге жауап іздеп, соның жоқшы-жыршысы болды. Сондай-ақ адамгершілік, жақсылық пен жамандық туралы өнегелі өсиеттер айтып отырған.

ОН ҮШ ЖАМАН (Үзінді)

Халық термесі

Жүрдек

Ей! Бі- рін-ші-ден, не жа-ман? Ұр-лапжи-саң мал-жа-ман.

к-ін-ші-ден, не жа-ман? Еркелепөскен қыз жа-ман. Бә-рін айт-та

Ү-шін-ші-ден не жа-ман? Үлгісіз пішken тон жа-ман.

бі- рін айт, Бә-рі-нен де, ей, жоқ жа- ман, жоқ жа- ман.

MEN – G'UNCHAMAN

Сөзін жазған: *Н. Нарзуллаев*

Әнін жазған: *Х. Рахимов*

Көңілді

Men-g'un-cham-an, ba-hor bo'l-gim ke-la-di,
Men-shab-nam-man, na-hor bo'l-gim ke-la-di.
Men-zar-ra-man, o-lam bo'l-gim ke-la-di,
Men-bo-la-man, o-dam bo'l-gim ke-la-di.
Yurt-lar ko'p-dir bir-bi-ri-dan zi-yo-da, O'z-be-kis-ton –
go'-zal di-yor dun-yo-da, Hur o'l-kam-da
baxt-li ya-shash-ti-la-gim, Is-tiq-loi-ni

ТЕРМЕ ДЕГЕНІМІЗ НЕ?

Терме дегеніміз – ақылы мен нақылы бар **такпак сазды әуен**. Терме – қазақ поэзиясының және вокальды өн музыкасының жанры.

Терме атауы қазақтың «тер», «теру» сөзінен шыққан. Терме 7, 8 буынды жыр үлгісінде болады. Онда күнделікті тұрмыс-тіршілікке қатысты жайттар айтылады.

Термені орындайтын адамды **термеші** деп атайды. Термеші адамгершілік пен зұлымдықты, әділеттілік пен әділетсіздікті, жаман мен жақсы мінезді салыстырып жырлайды. Терме балаларды ата-бабасының өсиетін, өмірлік қағидасын қадір тұтуға үйретеді. Әннің әуені болса, терменің де өзіне тән **мақамы** (әуені) бар. Ол белгілі бір ырғақпен орындалады.

Терме айтушы термені көбінесе домбырамен орындайды.

**Орыс композиторы
Пётр Ильич Чайковский
(1840–1893)**

Орыс халқының ұлы композиторы П.И.Чайковский табиғатты, балаларды өте жақсы көретін. Ол бала-ларға арнап көптеген тақырыпта ән мен қүй жазды. Оның фортепианоға арналған балалар альбомынан «Ағаш солдатшалар маршы», «Ат ойын» және «Жал-мауыз кемпір» сияқты бірнеше шығармалары орын алған. Бұл шығармаларды балалар сүйіп тыңдайды.

Музыка тыңда

АҒАШ СОЛДАТШАЛАРДЫҢ МАРШЫ

Әннін жазған: Пётр Ильич Чайковский

Женіл, көңілді

A musical score for two staves. The top staff is in G major (two sharps) and 2/4 time, featuring a bassoon-like part with sustained notes and eighth-note pairs. The bottom staff is also in G major (two sharps) and 2/4 time, featuring a piano-like part with sustained notes and eighth-note pairs. The music consists of four measures.

A musical score consisting of two staves, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The music is in common time.

Measure 13: Both staves begin with a half note. The top staff has a eighth-note rest followed by a eighth-note. The bottom staff has a eighth-note followed by a eighth-note rest.

Measure 14: Both staves begin with a eighth-note. The top staff has a eighth-note rest followed by a eighth-note. The bottom staff has a eighth-note rest followed by a eighth-note.

Measure 15: Both staves begin with a eighth-note. The top staff has a eighth-note followed by a eighth-note. The bottom staff has a eighth-note followed by a eighth-note.

Measure 16: Both staves begin with a eighth-note. The top staff has a eighth-note followed by a eighth-note. The bottom staff has a eighth-note followed by a eighth-note.

Measure 17: Both staves begin with a eighth-note. The top staff has a eighth-note followed by a eighth-note. The bottom staff has a eighth-note followed by a eighth-note.

Sheet music for two staves, treble and bass, in G major (two sharps).

The music consists of five systems:

- System 1:** Treble staff: eighth-note pairs connected by a slur. Bass staff: eighth-note pairs connected by a slur.
- System 2:** Treble staff: eighth-note chords. Bass staff: eighth-note chords.
- System 3:** Treble staff: eighth-note pairs connected by a slur. Bass staff: sixteenth-note pairs connected by a slur.
- System 4:** Treble staff: eighth-note chords. Bass staff: eighth-note chords.
- System 5:** Treble staff: eighth-note pairs connected by a slur. Bass staff: eighth-note pairs connected by a slur.

Фазиза Ахметқызы Жұбанова (1927—1993)

Алматы қаласында туған. Музыканттар отбасында дүниеге келген қыз қазақ әндері мен қүйлерін, музыканың өсем өуенін жастайынан құлағына сіңіріп, түсініп өсті. Фазизаның әкесі Құрманғазы атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық халық аспаптары оркестрінің дирижёры, атақты сазгер Ахмет Қуанұлы Жұбанов еді. Кішкентай Фазиза осы оркестрді жиі тыңдал жүріп, өзінің музикалық қабілетін дамыта берді.

Мәскеудегі музикалық училищені тамамдаған соң, білімін жетілдіру мақсатында осындағы консерваторияның композиция сыныбына оқуға түседі.

Ф.Жұбанова — көптеген көлемді музикалық опералардың, балет, оратория, ән, хорлардың, т.б. авторы.

КӨКТЕМ

Сөзін жазған: Ж.Сәттібеков

Әнін жазған: Қ.Қуатбаев

Көнілді

mf

A musical score for 'Kөнілді'. It consists of two staves of music. The first staff starts with a treble clef, a key signature of one flat, and a 2/4 time signature. The second staff starts with a bass clef, a key signature of one flat, and a 2/4 time signature. Both staves feature eighth notes and rests.

Музыканың өсерлі, тартымды болуы динамикалық белгілердің дұрыс орындалуына байланысты. Сондықтан музыкадағы кездесетін динамикалық белгілердің нақтылы, бұлжытпай орындауға дағдылан.

АЛАТАУ

Қазақтың халық өні

Жігерлі, орташа екпінмен

Ас-қақ-та-ған А ла тау, ас-қар би- ік,
Кеү-де-сі-нен та- ра ған мөл-дір бү- лақ

Бау-ра-йын-да ой-най- ды ар-қар-ки-ік, А ла тау.
Сыл-дыр-лай-ды да-ла- ның гү-лін сүй-іп, А ла тау.

Ас-қақ та-ған А-ла-тау, Баурың толған бақшабау, ма-мыр ай-да

то- лық- сып, И-сің жұ-пар аң- қи- д(ы)ау.

Асқақтаған Алатау, асқар биік,
Баурайында ойнайды арқар киік, Алатау.
Кеудесінен тараған мөлдір бұлақ
Сылдырлайды даланың гүлін сүйіп, Алатау.

Қайырмасы:

Асқақтаған Алатау,
Баурың толған бақша-бау,
Мамыр айда толықсып,
Исің жұпар аңқиды-ау.

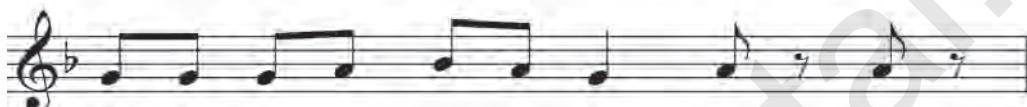
Алтын арай шашырап күншығыстан,
Қойнауында жас өрен бақыт қүшқан, Алатау.
Көк байрағы желбірепасқарында,
Қоныстанған іргене Қазақстан, Алатау.

Қайырмасы:

Асқақ таған Алатау,
Баурың толған бақша-бау,
Мамыр айда толықсып,
Исің жұпар аңқиды-ау.

**БЕРІЛГЕН БҮЛ ӘН ҮЗІНДІЛЕРІНІҢ ӨЛШЕМІНЕ
СӘЙКЕС ТАКТ СЫЗЫҚТАРЫН ҚОЙЫП ШЫҚ**

КУЛШЕ НАН

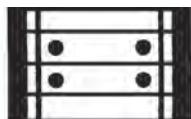
ҚУЫРШАҒЫМ

АРША ӘНІ

РЕПРИЗА МУЗЫКА ТУЫНДЫСЫНЫҢ ӨЗГЕРІССІЗ ҚАЙТАЛАНУЫ

Әннің немесе күйдің белгілі бір бөлігін қайталап орындау қажет болғанда «реприза», яғни қайталау белгісі қойылады. Бұл белгі қайталап орындалатын шығарма бөлігінің екі жағынан қойылады.

Реприза көмегімен қайталанатын күйдің немесе әннің бөлігі музикалық шығарманың өзгеріссіз қайталануы деп аталады.

Мысалы:

Жазылуы:

Орындалуы:

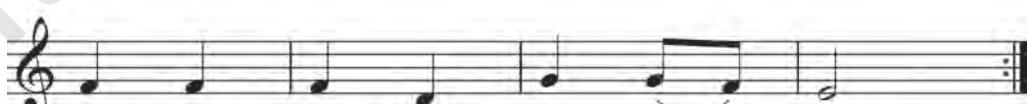
Төмендегі әндерді алғашқыда мұғалімнің көмегімен бірнеше рет айтып орындаңдар.

НЕ ДЕУ КЕРЕК?

Әлеңін жазған: **Ә.Дүйсенбиев**   Әнін жазған: **Ә.Байділдаев**
Асықпай

Ең үл- ке- нін, дәм- ді- сін

Са- фан таң- дап ә- пер- ді.

ҚАЙТАЛА

МАЖОР МЕН МИНОР

Мажор түзілімдегі әндер ойнақы әрі әсерлі естіледі.

«До» нотасынан төмендегі мажор дыбыс қатарын мұғалімнің дирижёрлік ишараты көмегімен орында:

The image contains two musical staves. The top staff is in G major (C major) and shows a continuous sequence of quarter notes starting from G. The bottom staff is in A minor (C minor) and shows a continuous sequence of quarter notes starting from A.

Минор түзілімдегі әндер мұнды әрі нәзікту естіледі

«Ля минор» дыбыс қатарын мұғалімнің дирижёрлік көмегімен ишараты көмегімен орында:

The image contains two musical staves. The top staff is in A minor (C minor) and shows a continuous sequence of quarter notes starting from A. The bottom staff shows a continuous sequence of eighth notes starting from A, likely indicating a faster tempo or a specific performance technique.

Мажор және минор түзілімдерінде жазылған әндерді мұқият біліп ал оларды бір-бірінен дереу айыруға үйрен.

Есіңе түсір:

2 – сыныпта мажор және минор жүйесіндегі дыбыстармен таныс болғаның есінде ме? Дыбыстардың өзара байланысуын дыбыстар тізбегі немесе музыка тілінде «лад» деп атайды.

Ән не күй шығарғанда сазгерлер негізінен мажор және минор ладтарын пайдаланады.

Енді тәмендегі әндерден үзінділер тыңдап, олар қайсы лад негізінде жазылғандығын тап:

SALIMJON-NIMJON

Сөзін жазған: *П. Мумин*

Әнін жазған: *А. Мухамедов*

Кимыл жасай

Sa-lim, Sa-lim, Sa-lim- jon, Bun- cha bo'l- ding sen nim- jon.

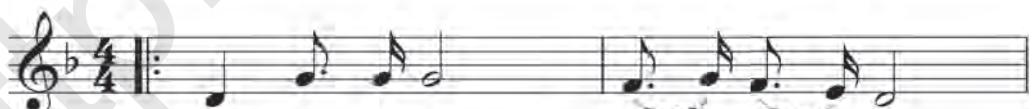
Kop- tok mi- sol se- mir- ding, go'- yo ta- ning ха- mir- jon.

BAXTIY ERKATOY

Сөзін жазған: *Х. Мухаммад*

Әнін жазған: *Т. Тошматов*

Женіл

Voy, voy, voy, voy,

Bax - tiy er- ka - toy,

Er - ta - lab tu- rib

ich- mas e- kan choy.

Минор ладының үшдыбыстылығы да осы мажор ладының үшдыбыстылығы сияқты дыбыс қатардың I, III, V сатысында құрылады. «Ре-минор» тізбегін бірге қосылып айтамыз:

A musical staff in G minor (two sharps) and 2/4 time. It shows four notes: a quarter note on the first line (I), another quarter note on the third line (III), a quarter note on the fifth line (V), and a quarter note on the eighth line (VIII). Below the staff, the Roman numerals I, III, V, and VIII are written under their respective notes.

Енді дыбыс қатардың I, III, V сатысындағы дыбыстарды тауып айтамыз:

A musical staff in G minor (two sharps) and 2/4 time. It shows three notes: a half note on the first line (I), a half note on the third line (III), and a half note on the fifth line (V).

Бұл «Ре-минор» үшдыбыстылығы деп аталады.

Минор үшдыбыстылығының III сатысы мажордікіне қарағанда едәуір мұнды және жұмсақ айтылады.

БИБІГҮЛ

Қарақалпақтың халық күйі

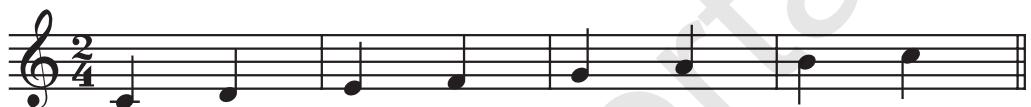
Женіл

Musical notation for the folk song "Bibigul" in G minor (two sharps) and 2/4 time. It consists of three staves of music. The first staff starts with a half note on the first line (I). The second staff starts with a quarter note on the first line (I). The third staff starts with a quarter note on the first line (I).

УШДЫБЫСТЫЛЫҚ

Кез келген мажор және минор дыбыс қатарларының орнықты (тұрақты) үшдыбыстылықтары болады. Бұлар дыбыс жүйесінің I, III және V сатыларынан құралады.

Мажор ладының үшдыбыстылығын табайық. Бұл үшін алғаш дыбыс қатардағы ноталарды бірге өндөтіп айтамыз:

Енді I, III, V сатыда орналасқан ноталарды өндөтіп айтамыз:

Осы дыбысты «до мажор» үшдыбыстылығы деп атайды.

Енді осы үшдыбыстылық негізінде жаттығулар орындаімымыз:

A musical staff in G clef and 2/4 time signature. It consists of six notes: a quarter note on the first line, followed by five eighth notes on the first, second, third, fourth, and fifth lines respectively. Below the staff are lyrics in Kazakh: "ма, ме, ми, ми, мо, му." The next staff continues the pattern with notes on the first, second, and third lines, followed by lyrics: "ду, ду, ду, ду, ду, ду, ду, ду."

ТОН ЖӘНЕ ЖАРТЫ ТОН

Музыка дыбыстарының аралығында қашықтық болады. Бұл қашықтық тон және жарты тон арқылы өлшенеді. Тон екі жарты тонға тең. Немесе екі жарты тон бір тонды құрайды.

Тон және жарты тонды айқын білу үшін пианино клавиштеріне назар аударамыз. Аралығында қара клавиши бар екі ақ клавиштің аралығы **бір тон** деп аталады.

Керісінше, арасында қара клавиши бар екі ақ клавиштің аралығы **жарты тон** деп аталады.

До, ре, ми, фа, соль, ля, си, до

1 тон   1 тон   жарты тон   1 тон   1 тон   1 тон   жарты тон

Енді төмендегі жаттығуды орында:

Бир тон ва я- рим тон- ни

Биз- лар эн- ди фарқ- лай- миз.

ТӨРТІНШІ ТОҚСАН ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Фижжак аспабы ненің көмегімен орындалады?
Рубаб ше? Чанг ше?
2. Шумақ пен қайырманың айырмашылығы неде?
3. “Бағдаршам” өнінің мазмұнын түсіндіріп бер.
4. Дыбысты жарты тон төмендету үшін қандай альтерация белгісі қолданылады? Көтеру үшін ше?
5. Бұл тоқсанда қайсы сазгермен таныстыңы?
6. Қандай қазақ халық әндерін білесің?
7. Саған көбірек өн айтқан ұнай ма өлде музыка тыңдау ма?
8. Бұл тоқсанда үйренген және тыңдаған қайсы шығармалар саған көбірек ұнады?

ZAFAR

Жеңіл

Өзбектің халық күйі

The musical score consists of six staves of music. Each staff begins with a quarter note. The first two staves feature eighth-note patterns. The third staff introduces sixteenth-note patterns. The fourth staff continues the sixteenth-note patterns. The fifth staff returns to eighth-note patterns. The sixth staff concludes with a final measure ending with a double bar line.

Біліп ал:

Күләш Байсейітова (1912—1957)

К. Байсейітова — «қазақтың бұлбұлы» атанған атақты өнші. Алматы қаласында дүниеге келген. Ол көптеген халық өндері мен композиторлардың өндерін орындаған. К. Байсейітова — өзінің қысқа гүмірында, өсіресе опера жанрында, актёрлік, өншілік орындаушылық өнерде өзіндік дәстүр қалыптастырып кеткен өйгілі өнер шебері.

Шара Жиенқұлова (1921—1991)

Ш. Жиенқұлова — қазақтың атақты бишісі. Алматы қаласында дүниеге келген. Ол қазақ халық билерін шебер орындаған. Шара драма театрында актёр, одан соң опера театрында биші болды. Ол өзінің өн-би ансамблін құрды, қазақтың бұрын-соңғы би музикаларын нотаға түсіртіп, билердің қалай орындалатыны туралы кітап жазып шығарды.

ӘН САЛУҒА ЖАТТЫҒАМЫЗ

Ән айтқанда сөздерді түсінікті, анық етіп айтудың маңызы орасан зор.

Әннің сөзі мен әуені үндесіп, тыңдаушыға дұрыс жетуі керек.

Төмендегі жаттығу арқылы дұрыс айтуды жетілдіруге өрекет жасаймыз:

Jon - li,   jon - li   kuy - lang,
a - niq,   bur- ro   kuy - lang.
Ort - da   qol- mang   as-
bir- ga - lik - da   kuy- lang.

БОСТАНДЫҒЫМ

Сөзін жазған: З.Масатов

Әнін жазған: Х.Әзімбаев

Жалынды, жігермен

The musical score consists of ten staves of music in 2/4 time, featuring a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are written below each staff in Kazakh. The lyrics are:

Алтын ұ- ям бе- сі- гім Бос-тан- ды-ғым,
Ыр- га- ғы- на дау- сым-ды қос-қан- ды-ғым,
Ас- пан-да- тып ө- лі- де ән шыр-қай-мын
О- сы ме- нің мәр- те-бем ас-қан- ды-ғым,
Ах- ау, Бос-тан- ды-ғым бе- сі- гім
Таң бол бү- гін е- сі - гің- ер- те- лі- кеш
Ән шыр-қап 1. тер- бе- те- ді бе- сі- гін
2. Тер бе- те- ді бе- сі- гін.

1. Алтын ұя, бесігім – Бостандығым,
Ырғағыңа даусымды қосқандығым.
Аспандатып өлі де ән шырқаймын,
Осы менің мәртебем асқандығым.

Қайырмасы:

Aх-ау, Бостандығым, бесігім,
Таң боп бүгін есігің ертелі-кеш,
Ән шырқап тербетеді бесігін,
Тербетеді бесігін.

2. Туған жер, айналайын аспаныңнан,
Бұлтсыз ләззаттанам асқарыңнан.
Көркіңе көз тояр ма, Бостандығым,
Табиғат өз қолынан дастан жазған.

Қайырмасы.

ТЫҢДА ЖӘНЕ ТАП

Төменде берілген күйдің үзінділері қай өндерден алынған?

Олардың аттарын атап бер және нота бойынша осы өндерді айтып көр.

Жанды

Шаттана

Ал енді осы өлеңдердің өндерін қайсы сазгерлер шығарғанын айтып бер.

Эндердің сөздерін жазған ақындарды да есіңе түсіре аласың ба?

Осы өндердің қайсысы саған көбірек ұнады?

ЖАЙДАРЫ ӘН

Халық әні

Женіл, тез

Sұлу кек- тем құл- пыр-ған, жай-най-ды нұр жаз-ғы
тан. Жаз-ғы таң-мен біз жас-тар, шыр-қап сал -ған
жай-да-ры ән. Гүл жа-мыл-ған сай-са-лам, Ең-бек күні
қай-на-ған. Ең-бек пе-нен ер-лік-ті
Кос-қан жыр-ға жай-да-ры ән.

Туған өлке, кең далам,
Мәңгілік бақыт орнаған.
Сайрандаймыз саяңда,
Ерікті ұлан—біз балаң.

Қайырмасы:

Гүл жамылған сай-салам,
Еңбек күні қайнаған.
Еңбек пенен ерлікті
Косқан жырға жайдары ән.

ТУҒАН ЕЛ

Өлеңін жазған: *Ә. Сәрсенбаев*

Әндерге жазған: *Л.Хамиди*

Әндете

Сүй - ік - ті ту - фан ел, Ша-рық-тап
е - се - бер! Ар - дақ - ты ат(а) - а - на
А- зат - тық кү - рес - те Шы-ны - ғып, өс-кен
ел. Гүл - де - ніп, көр - кей - іп, Ө - се
1. 2. Соңы
бер, е - се бер! // бер!

Сүйікті туған ел,
Бауырында айдын көл.
Жиһанда сендей бір
Мақтауга тұрарлық
Сүйкімді бар ма жер?
Гүлденіп, көркейіп,
Өсе бер, өсе бер!

GUL FASLI

Сөзін жазған: М. Мухаммедова

Әнін жазған: Ш. Їрматов

Жігерлі

The musical score consists of six staves of music in G clef, 6/8 time, and A major (indicated by a key signature of one sharp). The lyrics are written below each staff.

Ba-hor kel-di gul- ba-hor e-ta-gi-da
gul tu-tib. Biz-ga in-tiq lo-la-zor
qir-lar bag'ri da ku-tib. A...
At-rof to'-la har xil gul,
Iya, Iya, Iya, Iya, Iya, Iya Chuch-mo-ma-yu bi-naf-
A sha Iya, Iya, Iya, Iya, Iya, Iya
Iya, Iya, Iya. Biz -ning

lyा, lya, lya, lya, lya

ko'k-lam- lar but -kul, lya, lya,
lyा, chi- roy- li- dir ha- mi- sha,
lyा

Кайталау үшін

chi- roy- li- dir ha- mi- - sha.

ДОСТЫҚ

Сөзін жазған: *E. Елубаев*

Әнін жазған: *И. Нұсілбаев*

Көңілді

Ор-тақ ме-кен жер ша-ры, Тө-бе-міз-де бір ас-пан.

Бар-лық үлт-тың ба-ла-сы Дос-ты-ғы-мыз жа-рас-қан.

Ортақ бізге бір Отан,
Ортақ жердің байлығы.
Еңбек ортақ, жыр ортақ,
Ортақ бізге барлығы.

Туыспыз біз бәріміз,
Бір Отанды сүйеміз.
Бақытты елде туған сон,
Бақытты өмір сүреміз.

Күй тыңда

АЙЖАН ҚЫЗ

Қазақтың халық күйі

Орташа екпінмен, көнілді

The musical score consists of six staves of music in G clef, 4/4 time signature. The music is primarily composed of eighth-note chords and eighth-note patterns. The first four staves are in 4/4 time, while the last two staves transition to 2/4 time at the end. The notation includes various rhythmic patterns such as eighth-note pairs, eighth-note triplets, and eighth-note sixteenth-note pairs.

BAXTLI BOLALIK QO'SHIG'I

Сөзін жазған: *Х.Мухаммад*

Әнін жазған: *Н.Норхужаев*

Kel-dik biz-lar saf tor tib qa-tor,
Qo'-shi-g'i-miz ba-bal-la kuy lab Bu-log'-lar-ni so-g'in-
- dik tak-ror, Dam o-la-miz bag'-ring-da o'y-nab
Sa-lom,sa-lom bo-la-lik yo-zzi Sa-lom go'-zal
la-ger qu-cho g'i. Sa-lom ko'k - da qush-lar par-vo-zi, Sa-lom, tog'-
lar sog'-lik o'-cho - g'i sa-lom ko'k - da qush-lar par-vo
zi Sa-lom. Tog' - lar sog'-lik o'-cho - g'i.

АНА ТІЛІН СҮЙЕМІЗ

Сөзін жазған: Ш. Сариев

Өнін жазған: К. Дүйсекеев

Вальс ырғағымен

mf

1. Ме-йі- ри мол ба- ла- фа, Бар ә- лем- де

а- на- фа, Ба- сы- мыз-ды и- е-

міз. Ба- ба- мыз- дың ті- лі деп,

Да- ла- мыз- дың ү- ні деп, А- на ті-

лін, А- на ті- лін А- на ті- лін

сү- йе- міз, А- на ті- лін,

А- на ті- лін, А- на ті-

лін, сү- йе- міз.

KAKKU

Сөзін жазған: *Толқын*

Әнін жазған: *И. Хамроев*

1. Me-ning se - vik - li qu - shim, tu - ta - man kaf-
tim - da suv. Sen ga dir sho'x qo' - shi - g'im,
Kak-ku, kak - ku kak-ku-jon, kak- ku! Sen-ga-dir sho'x
qo'-shi - g'im, как-ку, как-ку как-ку-жон, как- ку!

2. Yelkamga qo'n, mayliga,
Ko'zlaring munchoq, ko'zgu.
Boshlar bog'lar sayliga,
Kakku, kakkujon, kakku!

3. Baland, baland uchasan,
Jajji qalbimga orzu.
Fazolarni quchasan,
Kakku, kakkujon, kakku!

МАЗМУНЫ

Алғы сөз..... 4

Бірінші тоқсан

Ән айту ережелері	5
Өзбекстан Республикасының Мемлекеттік Әнұраны. Сөзін жазған	
А.Орипов, әнін жазған М.Бұрханов	6
Pauzalar	9
Ұбырай Алтынсарин (1841–1889)	10
Ләтіп Хамиди (1906–1983)	10
Кел, балалар, оқылық! Сөзін жазған Ы.Алтынсарин, әнін жазған	
Л.Хамиди	11
Есіңе түсір.....	12
Ширек және сегіздік паузалар	13
Feruza. Әнін жазған F.Рузибаев	14
Сүйікті мектебім. Сөзін жазған Ш.Смаханұлы, әнін жазған	
Ә.Байділдаев	15
Рустам Абдуллаев (1947 ж.)	17
Qo'zichoq. Сөзін жазған Ю.Сулаймон, әнін жазған Р.Абдуллаев	18
Дирижёрлік қимылдар. Екі ширекті өлшем	19
Naqsh olmalar. Сөзін жазған: Р. Толиб. Әнін жазған: Н. Норхужаев	21
Шалғындағы бақбақ. Сөзін жазған Қ.Жұмалиев, әнін жазған	
Т.Қоңыратбаев	22
Нота үйренеміз. Сөзін жазған Ә.Асылбеков, әнін жазған	
Б.Жұсіпәлиев	23
Жарқын жүзді ұстазым. Сөзін жазған Ш.Смаханұлы, әнін жазған	
И.Нұсіпбаев	24
Әзің тап	25
Мектеп полькасы. Сөзін жазған Т.Молдағалиев, әнін жазған	
И.Нұсіпбаев	25
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	26

Екінші тоқсан

Әншілер ансамблі	27
Қарлығаш. Сөзін жазған А.Жұбанов	27
Oltin paxtam – оррөг‘им. Сөзін жазған: П. Мумин	
Әнін жазған: Н. Норхужаев	28
Аспалтар ансамблі	29
Ufori 3. Өзбектің халық күйі	30
Шаттығыңды жырлаймын, Отан!	
Біз осылай өсеміз. Сөзін жазған М.Әлімбаев, әнін жазған	
И.Нұсіпбеков	31
Мен мынадай боламын. Сөзін жазған Б.Ысқақов, әнін жазған	

Л.Момынов.	32
Bahor val'si. Әнін жазған М. Мирзаев	33
Фарход Алимов (1947–2014)	35
Oppoq qandim. Сөзін жазған Пулат Мумин, әнін жазған Farkod Alimov	36
Үш ширекті өлшем	37
Өзбек үлттық музыкалық аспаптары. Бұлар қалай орындалады?	38
Келді, келді Жаңа жыл! Сөзін жазған Р.Құнақова, әнін жазған И.Жақанов	39
Мейірбан Ұстаздар. Сөзін жазған Қ. Жұмағалиев әнін жазған И. Нұсіпбаев	40
Ақша қар. Сөзін жазған Қ. Ұйдырысов, әнін жазған Қ.Қуатбаев	41
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	42

Ұшінші тоқсан

Болашақ Отан қорғаушылар. Marsh. Музыкасы Ж. Бизенікі	43
Қараторғай. Ақан сері	44
Абай Құнанбаев (1845–1904) Көзімнің қарасы. Әнін жазған Абай	45
Нота бойынша ән саламыз	46
Музыканың бейнелеу құралдары	47
Xorazm kui. Өзбек халық қүйі	48
Домбырасыз сөн қайда сөзі жазған Х.Талғаров, әнін жазған. И.Нұсіпбаев.	49
Музыкадағы динамикалық белгілер	51
Музыка шығармасының өзгеріп қайталануы	52
Той жыры. Сөзі М.Әлімбаев пен А.Асылбеков. Әнін жазған. Ә.Бейсеуов	52
Альтерация белгілері. Lolacha. Өзбек халық қүйі	53
Diyez	54
Зырлайды шанамыз. Сөзі жазған: Қ. Ұйдырысов. Әнін жазған: Д.Мацуцин	55
Bemol	56
Oruxan. Қарақалпақтың халық қүйі	57
Boychechagim – omonlık. Сөзін жазған Қамбар ата. Әнін жазған Н. Норхужаев	58
Ақ көгершін. Сөзін жазған Н.Баймұхамедов әнін жазған А.Жұбанов	59
Bekar	61
Би Өзбек халық қүйі	62
Бағдаршам. Сөзін жазған Ә.Табылдиев, әнін жазған М.Жаманқұлов	63
Yalpız. Сөзін жазған Қамбар Ата, әнін жазған Ләйла Мұждабаева	64
Әзің тап. Қайсы белгілер “Альтерация белгілері” деп аталады?	65
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	66

Төртінші тоқсан

Шумақ және қайырма	67
Наурыз – біздің әніміз. Сөзін жазған К.Сыдық, Әнін жазған А.Жайымов	68
Нота бойынша ән айтамыз	70
Xabibulla Raximov (1946 ж.)	71
Он үш жаман (үзінді). Халық термесі. Бұқар жырау Қалқаманұлы.	72
Men – g'unchaman. Сөзін жазған Н.Нарзуллаев. Әнін жазған X.Рахимов.	73
Терме дегеніміз не?	74
Орыс композиторы Петр Ильич Чайковский (1840–1893)	75
Ағаш солдатшалардың маршы. Музыкасы П.И.Чайковскийдікі	76
Фазиза Ахметқызы Жұбанова (1927–1993)	78
Көктем. Сөзін жазған Ж.Сәттібеков, әнін жазған Қ.Куатбаев	78
Берілген ән үзінділерінің өлшеміне сәйкес текті сызықтарын қойып шық Құлше нан. Құыршағым. Арша әні.	81
Repriza. Музыка туындысының өзгерісіз хайталануы	82
Қайтала. Мажор мен минор	83
Есіңе түсір. Salimjon – nimjon. Сөзін жазған П.Мумин, әнін жазған А.Мухамедов. Baxti erkatoy. Сөзін жазған Х.Мұхаммад, әнін жазған Т.Тошматов	84
Бибігүл. Қарақалпақтың халық қүйі	85
Үшдыбыстылық	86
Тон және жарты тон	87
Тоқсан қорытындысы бойынша сұрақтар	88
Zafar. Өзбек халық қүйі	89
Біліп ал. Құләш Байсейітова (1912–1957). Шара Жиенқұлова (1921–1991)	90
Ән салуға жаттығамыз	91
Бостандығым. Сөзін жазған З.Масатов. Әнін жазған Х.Әзімбаев	92
Тында және тап	94
Жайдары ән. Халық әні	95
Туған ел. Сөзін жазған Ә.Сәрсенбаев, әнін жазған Л. Хамиди	96
Gul fasli. Сөзін жазған М. Мұхаммедова	
Әнін жазған Ш. Ёрматов	97
Достық. Сөзін жазған Е.Елубаев, әнін жазған И.Нусіпбаев	99
Айжан қызы. Қазақтың халық қүйі	100
Ана тілін сүйемиз Сөзін жазған Ш. Сариев Әнін жазған К. Дүйсекеев	102
Kakku. Сөзін жазған Толқын, әнін жазған Иброхим	
Хамроев	103

Hamidulla Nurmatov, Надим Норхужаев, Sharip Janaydarov

MUSIQA

3-sinf uchun darslik
(Qozoq tilida)
Qayta ishlangan 6-nashri

Редакторы А.Ташметов
Көркемдеуші редакторы К.Нурманов
Техникалық редакторы Х.Хасанова
Компьютерде беттеген У.Валижонова

Баспа лицензиясы AI № 290. 04.11.2016.
2019 жылы 19.06. басуға рұқсат етілді. Пішімі 70x90 1/₁₆. Кеглі 14 шпонды.
Қаріптурі «Pragmatika». Офсеттік әдіспен басылды. Есепті баспа табағы 7,90.
Шартты баспа табағы 9,0. Таралымы 5532. Тапсырыс 150.

Өзбекстан Республикасы Президенті Администрациясы құзырындағы
Ақпарат және бұқаралық коммуникациялар агенттігінің
Faafur Fұлам атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйінде
басылды. 100128, Ташкент, Лабзак көшесі, 86-үй.

**Біздің интернет мекен-жайымыз: www.gglit.uz
e-mail: info@gglit.uz**

Пайдалануға берілген оқулықтың жағдайын көрсететін кесте

№	Оқушының аты, фамилиясы	Оқу жылы	Оқулықтың пайдалануға берілген дегі жағдайы	Сынып жетекшісінің қолы	Оқулықтың тапсырылғандағы жағдайы	Сынып жетекшісінің қолы
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Пайдалануға берілген оқулықты оқу жылы аяқталғанда қайтарып тапсырады. Жоғарыдағы кестені сынып жетекшісі төмендегі бағалау өлшемдері негізінде толтырады:

Жаңа	Оқулықтың алғаш рет пайдалануға берілгендері жағдайы.
Жақсы	Мұқаба бүтін, оқулықтың негізгі бөлігінен ажырамаған. Барлық параптарты бар, жыртылмаған, беттерінде жазусызулар жоқ.
Орташа	Мұқаба мұжілген, аздап сзызылған, оқулықтың ңегізгі бөлігінен ажыраған жерлері бар. Пайдалануши жағынан қанағаттанарлық жөнделген. Параптарты жұлдынған, кейбір беттері сзызылған.
Нашар	Мұқаба былғанған, сзызылған, жыртылған, негізгі бөлігінен ажыраған немесе мүлдем жоқ, нашар жөнделген. Беттері жыртылған, параптарты жетіспейді, сзызылып, шимайланған. Оқулық қалпына келтіруге жарамайды.